

LÁTSZÓLAGOS DICHOTÓMIA?

Versenykorlátozó cél és hatás vizsgálata az uniós versenyjogban, különös tekintettel a *Budapest Bank* ügyre

Tanulmányunkban megvizsgáljuk az uniós versenyjognak a versenykorlátozó megállapodások tilalmát kimondó rendelkezését, azon belül a versenykorlátozó cél és a hatás fogalmak közötti kapcsolatot, különös tekintettel azok egymáshoz viszonyított „határait”. Áttekintjük a cél és a hatás fogalmak fejlődését az uniós joggyakorlatban, valamint egy rövid tengerentúli kitekintés keretében az Egyesült Államok antitröszt jogi foglmainak egymáshoz való viszonyát. Részletesen tárgyaljuk a *Budapest Bank* ügyben Bobek főtanácsnok által előterjesztett főtanácsnoki indítványt is, s az általa javasolt kétlépcsős cél-elemzés tesztjét, majd összevetve azt az amerikai tapasztalatokkal, levonjuk a cél–hatás dichotómia látszólagosságára vonatkozó kérdéssel kapcsolatos következtetéseinket.

BEVEZETÉS

Az uniós versenyjog – az amerikaihoz hasonlóan – állandóságra vagy legalábbis időtálló szabályozásra törekszik. Az EU versenypolitikájának központi részét képező, a tagállamok közötti kereskedelem ellen ható versenykorlátozó megállapodásokat¹ tiltó anyagi jogi szabály például már az 1957-es Római Szerződésben is szerepelt, a Lisszaboni Szerződés óta pedig az Európai Unió Működéséről Szóló Szerződés (EUMSZ) 101. cikkében szerepel e rendelkezés, lényegében változatlan szöveggel (Tóth [2018] 60. o., Szilágyi [2007] 146–147.). Az EUMSZ 101. cikk 1. bekezdése egy generálklauzula, azokat a megállapodásokat és összehangolt magatartásokat tiltja, amelyek céljukban vagy hatásukban versenysértők.

- ♦ „A belső piaccal összeegyeztethetetlen és tilos minden olyan vállalkozások közötti megállapodás, vállalkozások társulásai által hozott döntés és összehangolt magatartás, amely hatással lehet a tagállamok közötti kereskedelemre, és amelynek célja vagy hatása a belső piacon belüli verseny megakadályozása, korlátozása vagy torzítása ...” (EUMSZ 101. cikk 1. bekezdés.)

A jogszabály szövegét olvasva szinte automatikusan merül fel a kérdés: mit jelent a versenykorlátozó cél és hatás fogalma, és mi a kettő között a különbség? Az EUMSZ

¹ Az egyértelműség kedvéért a jelen tanulmányban a „megállapodás” szót egyaránt használjuk a megállapodásokra és az összehangolt magatartásokra is.

generálklauzuláiban foglalt általános szabályok révén a versenyjog képes az állandó adaptációra – e szabályozási mód sajátossága azonban, hogy a fenti kérdést önmagában nem válaszolja meg. A cél és hatás fogalmának értelmezésére az EUMSZ 267. cikk *a*) pontja alapján az Európai Unió Bírósága (EUB vagy Bíróság) rendelkezik kizárólagos hatáskörrel.

A cél és a hatás közötti viszony alternatív jellegét is az Európai Unió Bírósága mondta ki első ízben,² majd a következetes bírósági gyakorlat eredményeként kristályosodott ki a tétel, amely szerint, ha egy megállapodás versenykorlátozó célja bizonyított, akkor már nem szükséges a versenykorlátozó hatását is kimutatni,³ mivel e hatás nyilvánvaló, és így a megállapodás *prima facie* jogsértésre vezet.⁴ A megállapodás céljának vizsgálata tehát különbözik a megállapodás hatásainak elemzésétől (*Ibáñez Colomo–Lamadrid* [2016] 16. o.).

Ugyanakkor a cél és hatás egyértelműnek látszó dichotómiáját, a két fogalom relatíve szigorú elválasztását az Európai Unió Bírósága utóbbi évtizedben hozott döntései a korábbi distinkcióhoz képest kissé összemosták. Kérdéssé vált, mennyiben kell a megállapodások gazdasági hátterét és tényleges vagy potenciális gazdasági hatásait vizsgálni ahhoz, hogy versenykorlátozó céljuk megállapítható legyen. A Bíróság újabb gyakorlata a versenykorlátozó célú megállapodások körének bővítése felé mutatott (*Whish–Bailey* [2018] 125. o.), ami felvetette annak veszélyét, hogy a Bizottság, illetve a tagállami versenyhatóságok olyan tényállásokban is cél szerinti jogsértést állapítsanak meg, amelyekben akár részletes hatáselemzés is megkövetelhető – és indokolható – lenne.

E helyzet tisztázására vonatkozó szándék érhető tetten a Michal Bobek főtanácsnok által a *Budapest Bank* ügyben⁵ előterjesztett főtanácsnoki indítványban (a továbbiakban Főtanácsnoki indítvány). A főtanácsnok kétlépcsős tesztje szintetizálni igyekszik azt, hogy a cél szerinti jogsértések elbírálásakor milyen elemeket és milyen sorrendben kell a versenyhatóságoknak és a felülvizsgálatot végző bíróságoknak figyelembe venniük.

A jelen tanulmányban azt kíséreljük meg bemutatni, hogy a Bobek főtanácsnok indítványában felvázolt célelemzés tesztje nem állítja vissza a cél és hatás fogalmak szigorú dichotómiáját, hanem sokkal inkább egy olyan megközelítés felé mozdul el, amelyben a cél és hatás fogalmai egy kontinuum két végpontjának tekinthetők.

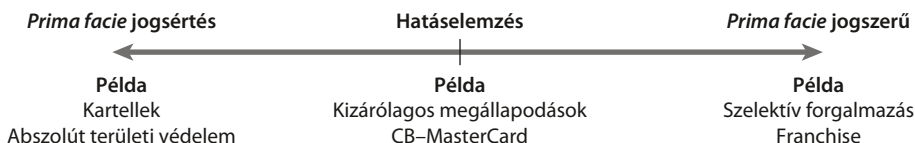
² C-56/65. sz. ügy, *Société Technique Minière (L.T.M.) kontra Maschinenbau Ulm GmbH*, EU:C:1966:38, 249.

³ Vö. C-345/14. sz. ügy, *Maxima Latvija kontra Konkurences padome*, EU:C:2015:784, 17. pont; C-32/11. sz. ügy, *Allianz Hungária Biztosító és mások kontra Gazdasági Versenyhivatal*, ECLI:EU:C:2013:160, 34. pont.

⁴ Vö. *Ibáñez Colomo* [2019] 3. o., amely a kartell tényállásokat *prima facie* jogsértéseknek minősíti.

⁵ C-228/18. sz. ügy, *Budapest Bank és mások kontra Gazdasági Versenyhivatal*, Michal Bobek főtanácsnok indítványa ECLI:EU:C:2019:678. <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=2B79EA1362C3AC6C927F4B05C46B5EAA?text=&docid=217497&pageIndex=0&doclang=HU&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=501796>, az ügyben még nem született ítélet.

E vizsgálati modellben a két végpont között ugyanakkor egy olyan szakasz található, mely a célelemzéstől a hatástezt felé haladva egy köztes kategóriát képvisel, amelyben a versenyhatóságok és bíróságok döntésétől függ majd, milyen mértékű közgazdaságtani elemzést végeznek el. Ezt a kontinuumot az alábbi ábra szemlélteti.

Forrás: Ibáñez Colomo [2019] 3. o. (saját fordítás).

E kiterjedt diszkréció nemcsak, hogy a korábbiánál is jobban megköveteli a jövőben az ügyfelet megillető garanciák tiszteletben tartását a versenyfelügyeleti eljárások és a hatósági döntések felülvizsgálata során, hanem álláspontunk szerint néhány rokonjegyet is mutat az Egyesült Államok antitrösztjogában kialakult gyakorlattal, felfogással.

Bár az Egyesült Államok versenyjoga az egységes szabályozás talaján állt a kezdetektől, a jogsértéseknek a bírói gyakorlatban kialakult – üzleti racionalitás által életre hívott – *per se* jogellenesség és az ésszerűségi elv (*rule of reason*) szerinti kategorizálása első ránézésre szintén dichotómiára emlékeztethet. Ez az első benyomás azonban csak látszólagos, és nemcsak az amerikai szakirodalomban általánosan tárgyalt gyors pillantás (*quick look*) tesztnek a *rule of reason* elvtől való elkülönítés miatt, hanem azért is, mert maga a *rule of reason* egyáltalán nem jelöl ki egyértelmű határokat a jogi és közgazdasági elemzés mélységére és szigorára vonatkozó követelményekre vonatkozóan (Markham [2012] 594. o.).

Tanulmányunkban amellett érvelünk tehát, hogy a Főtanácsnoki indítvány által felvázolt kétlépcsős célelemzés és az Egyesült Államok esetjogában kidolgozott rezsim között néhány jelentős hasonlóság fedezhető fel, amelyek tanulságul szolgálhatnak az uniós versenyjogi szabályok jövőbeli alkalmazására nézve.

A CÉL SZERINTI VERSENYKORLÁTOZÁSOK MEGÍTÉLÉSÉNEK VÁLTOZÁSA AZ UNIÓS JOGBAN

Habár az EUMSZ 101. cikk 1. bekezdésének normaszövege a kezdetektől fogva változatlan, a versenykorlátozó cél, illetve hatás közötti kapcsolat – a „vagy” kötőszó használata – már az integráció korai éveiben kérdéseket vetett fel, és a Bíróság már 1966-ban – az *LTM* ügyben⁶ – kimondta, hogy a „vagy” kötőszó használata azt jelenti, hogy nem együttes, hanem alternatív követelményekről van szó.

⁶ C-56/65. sz. ügy, 249. o.

Az esetjog több lényeges megállapítással is gazdagodott az évtizedek során, amelyek a céljuk szerint versenykorlátozó megállapodások fogalmát kísérelték meg behatárolni. Tárgyuk szerint e megállapításokat három csoportba sorolhatjuk, az általánostól az egyedi körülmények értékelése felé haladva. Az első csoportban azon elvi jelleggel kimondott bírói tételek találhatók, amelyek a versenykorlátozó cél fogalmát mint a vizsgálódás tárgyát próbálták megragadni. A második csoportban a vizsgálat szempontjaira és mélységére, tehát a cél szerinti versenykorlátozás elemzési metódusára vonatkozó releváns esetjog kap helyet. A harmadik csoport azokat a konkrét tényállásokat tartalmazza, amelyek az uniós bírósági gyakorlatban cél szerinti versenykorlátozásnak minősülnek. Röviden összefoglalva tehát a bírói megállapítások egyes csoportjai a következő kérdésekre adnak választ:

1. csoport: Mit jelent a versenykorlátozó cél fogalma?
2. csoport: Mit szükséges vizsgálni a versenykorlátozó cél megállapításához?
3. csoport: Melyek a biztosan versenykorlátozó célú megállapodások?

Természetesen a csoportokba sorolt megállapítások tartalmilag egymással szoros összefüggésben állnak, nem különíthetők el minden esetben, hiszen sokszor előfordul, hogy egy, a 3. csoportba tartozó tényállás esetében a Bíróság a cél általános értelmezésére és a vizsgálandó szempontokra vonatkozóan is kimondott elvi jelentőségű tételeket. Továbbá a csoportok részletes szemügyre vétele során az is kiderül, hogy az 1. és a 3. csoport nagyban támaszkodik a vizsgálati módszertan és vizsgálati mélység meghatározására, azaz a megállapítások második csoportjára.

Abban viszonylag kevés mozgásteret hagy a Bíróság és az Európai Unió Törvényszéke (továbbiakban: Törvényszék) gyakorlata, hogy a versenykorlátozó cél fogalma miként értelmezhető. A megállapodások a Bíróság szerint abban az esetben versenykorlátozó célúak, ha

- ♦ „már természetüknél fogva úgy tekinthetők, hogy károsak a rendes verseny megfelelő működésére.”⁷

A megállapodásnak tehát a saját jellege az, amelyről bizonyítania kell a versenyhatóságnak, hogy versenykorlátozásra irányul. A megállapodás természete elsősorban nem a felek szubjektív szándékától függ – bár indokolt mértékben ez is figyelembe vehető –, hanem egy objektív tényező, amelyet a kontextus figyelembevételével kell vizsgálni.⁸

⁷ C-209/07. sz. ügy, *Competition Authority kontra Beef Industry Development Society Ltd and Barry Brothers (Carrigmore) Meats Ltd.* [2008] EBHT I-08637, 17. pont; C-8/08. sz. ügy, *T-Mobile Netherlands és mások kontra Raad van bestuur van de Nederlandse Mededingingsautoriteit* [2009] EBHT I-04529, 29. pont; C-226/11. sz. ügy, *Expedia Inc. kontra Autorité de la concurrence és mások*, EU:C:2012:795, 36. pont; C-67/13. sz. ügy, *Groupement des Cartes Bancaires kontra Bizottság*, EU:C:2014:2204, 50. pont.

⁸ C-32/11. sz. ügy, 36–37. pont; C-501/06 P, C-513/06 P, C-515/06 P, C-519/06 P. sz. egyesített ügyek, *GlaxoSmithKline Services Unlimited kontra Bizottság*, EU:C:2009:610, 58. pont.

A megállapítások 3. csoportjába tartoznak azon versenykorlátozó magatartások, amelyeket *Whish–Bailey* [2018] az úgynevezett céldobozba (*object box*) sorol (13. o.). E megállapodások versenykorlátozó célja többnyire egyértelműen megállapítható, és

- ♦ „úgy tekinthetők, hogy jellegüknél fogva annyira valószínűen negatív hatásokkal járnak különösen az áruk és szolgáltatások árára, mennyiségére vagy minőségére, hogy úgy tekinthető, hogy az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdésének alkalmazásában szükségtelen bizonyítani a piacra gyakorolt tényleges hatásait.”⁹

A gyakorlat alapján versenykorlátozó célú példáulul

- a horizontális árrögzítés,¹⁰
- a piacfelosztás,¹¹
- a más tagállamba irányuló exportkorlátozás,¹²
- a kibocsátás és a kapacitások korlátozása,¹³
- a versenytársak közötti információcsere¹⁴ vagy
- a vertikális árrögzítés.¹⁵

Bailey és Whish ugyanakkor maguk is elismerik, hogy az céldoboz tartalma nem határozható meg teljes pontossággal, illetve a céldobozban lévő jogsértések köre a piac – és az annak fejlődését lekövető/alakító jogsértéstípusok – változása által tovább bővíülhet.¹⁶ Bizonyos esetekben a vállalkozások magatartása látszólag a súlyosabb kategória szerint minősülhetne, azonban az eset körülményei miatt végül mégsem állapítható meg a cél szerinti jogsértés. A megállapodások háttérének vizsgálata tehát minden egyes ügyben indokolt (*Whish–Bailey* [2015] 131–132. o.)

Az 1. és 3. csoportba tartozó bírósági gyakorlat egyértelműen kapcsolatban áll az azzal a problémával, hogy milyen módon kell a célelemzést lefolytatni, ideértve a vizsgálat körét, a vizsgálat folyamatát és mélységét. E probléma feloldásának elsődleges célja az, hogy a jogalkalmazó a célelemzést és a hatáselemzést el tudja határolni egymástól. A sokat idézett *LTM* ügyben a Bíróság megállapította, hogy a megállapodás célját – tehát azt, amire a megállapodás irányul – kell elsőként megvizsgálni, vala-

⁹ C-345/14. sz. ügy, 22. pont.

¹⁰ C-345/14. sz. ügy, 19. pont; C-67/13. sz. ügy, 51. pont; T-374/94. sz. ügy, *European Night Services és mások kontra Bizottság* [1998] EBHT II-03141, 136. pont

¹¹ T-374/94. sz. ügy, 136. pont

¹² *Ibid.*

¹³ C-209/07. sz. ügy.

¹⁴ C-8/08. sz. ügy.

¹⁵ C-243/83. sz. ügy, *SA Binon & Cie v SA Agence et messageries de la presse* [1985] EBHT 02015.

¹⁶ Érdekességként megjegyezzük, hogy *Whish* [2010] az idézett könyv hatodik kiadásában még a folyamatosan finomhangolt, szűkített tartalmú céldoboz mellett foglalt állást: „Az olyan ügyek, mint a Visa International, az Erauw-Jacquery, a Javico és a GlaxoSmithKline, jelzik, hogy a fentiek szerinti céldobozban használt, tág meghatározások időről időre finomítást igényelnek, hogy a »cél« kategóriából kizárásra kerüljön néhány olyan megállapodás, amely a többinél kevésbé egyértelműen versenykorlátozó jellegű.” (*Whish* [2010] 120. o.)

mint azon gazdasági és jogi összefüggéseket, amelyekbe a megállapodás illeszkedik.¹⁷ Ha a megállapodás rendelkezéseinek elemzése nem tár fel a verseny tekintetében elegendő károsági fokot, akkor meg kell vizsgálni a megállapodás hatásait, vagyis azt, hogy a verseny működése érezhetően akadályozva, korlátozva volt, vagy torzult.¹⁸

A *BIDS* ügyben a Bíróság a fentiek alkalmazásával állapította meg, hogy a *Beef Industry Development Society* (BIDS) tagjai által kidolgozott, az ír marhafeldolgozás kapacitásának 25 százalékos csökkentését előíró rendelkezések, illetve a versenytársak piacról történő kilépését ösztönző más intézkedések céljuk szerint korlátozták a versenyt.¹⁹ A Bíróság szerint a BIDS jogsértése abban az esetben is fennáll, ha az eljárás alá vont vállalkozások „a versenyt korlátozó bármilyen szubjektív szándék nélkül, valamely ágazati válság hatásainak orvoslása érdekében” vagy más jogszerű célokat is követve cselekedtek. Mindemellett a Bíróság a BIDS azon érvét sem fogadta el, amely arra vonatkozott, hogy a cél szerinti megállapodásokat leszűkítően kellene értelmezni,²⁰ ami részben előre vetítette a későbbi évek joggyakorlatát.

A *T-Mobile Netherlands* ügyben a Bíróság lépést tett a versenykorlátozó cél értelmezésének bővítése felé. Az alapügy háttere, hogy a holland mobilszolgáltatók egyeztetéseket folytattak az előfizetői szerződések után járó kereskedői jutalékok mértékére vonatkozóan, és bizalmas információkat osztottak meg egymással. A Bíróság a BIDS és a korábbi releváns esetjog ismertetése mellett azt is kimondta, hogy az olyan összehangolt magatartás esetén, mint amilyen az információcsere is, nem szükséges hatástesztet lefolytatni, „a versenykorlátozó cél fennállásához elegendő, ha az összehangolt magatartás alkalmas arra, hogy kedvezőtlen hatással legyen a versenyre”. A Bíróság megítélése szerint e kedvezőtlen hatást alátámasztja, ha a szóban forgó összehangolt magatartás a jogi és gazdasági összefüggéseit is figyelembe véve ténylegesen képes arra, hogy korlátozza a versenyt.²¹

Néhány évvel később, a magyar vonatkozású *Allianz* ügyben a Bíróságnak abban a kérdésben kellett döntenie, hogy az autójavítási feladatokat is ellátó autókereskedőket tömörítő magyar Gépjármű-Márkakereskedők Országos Szövetsége (GÉMOSZ) és az eljárás alá vont biztosítótársaságok közötti bizonyos vertikális megállapodások céljuk szerint versenykorlátozók-e. A Bíróság a BIDS és *T-Mobile* ügyekhez hasonlóan egy bővített értelmezést fogadott el. Megismételve az *LTM* ügyben már korábban megapozott bírói tételt, az eljáró tanács ki is egészítette azt a követelménnyel, hogy

- ♦ „a szóban forgó jogi és gazdasági környezet értékelésének keretében figyelembe kell venni továbbá az érintett termékek vagy szolgáltatások jellegét, valamint az érintett piac vagy piacok működésének és szerkezetének tényleges feltételeit.”²²

¹⁷ C-56/65. sz. ügy, i. m. 249. o.; lásd még C-96-102/82., C-104/82., C-105/82., C-108/82., C-110/82. sz. egyesített ügyek, *IAZ International Belgium és társai kontra Bizottság* [1983] EBHT 03369, 35. pont.

¹⁸ C-56/65. sz. ügy, i. m. 249. o.; C-209/07. sz. ügy, i. m. 15. pont.

¹⁹ C-209/07. sz. ügy, i. m. 40. pont.

²⁰ C-209/07. sz. ügy, i. m. 21–23. pont.

²¹ C-8/08. sz. ügy, i. m. 31. pont.

²² C-32/11. sz. ügy, i. m. 36. pont.

A Bíróság kifejtette továbbá, hogy az összes érintett piacra, tehát a járműjavítás és a gépjármű-biztosítás piacára gyakorolt hatásokat is figyelembe kell venni, és eszerint kell értékelni a megállapodás célját.²³

Az *Allianz* ügyben hozott ítélet idézett része merőben új tényezőket ismert el a célelemzés részeként (Nagy [2016] 177. o.). A lefolytatandó vizsgálat Bíróság által felsorolt tárgykörei – az érintett termékek és szolgáltatások, az érintett piac, illetve annak szerkezete – az ítéletet megelőzően csupán olyan ügyekben fordultak elő, amelyek a hatásvizsgálat elvégzéséhez kapcsolódtak.²⁴ Ennek alapján úgy tűnhetett, hogy az ítélet összemosta a cél és a hatás elemzésére vonatkozó szabályokat (uo. 186. o.), ezzel pedig a jogalkalmazás kiszámíthatóságát is kétségessé tette.

A cél szerinti versenykorlátozások ugyanis segítenek abban, hogy az egyes piaci szereplők az általuk követendő magatartást meghatározhassák; a leg súlyosabb korlátozások tehát egyfajta abszolút és egyértelmű tiltólistaként szolgálnak. Ezzel szemben az *Allianz* ügyben a Bíróság egyes meglátások szerint egy olyan magatartást értelmezett cél szerint minősülőnek, amely a közgazdasági-versenyjogi tapasztalat szerint általában kedvezőbb megítélés alá tartozó vertikális megállapodás volt, másrésről pedig a jogsértést arra tekintettel bírálta el automatikusan a súlyosabb kategória szerint, hogy az a tagállami biztosításra (!) vonatkozó szabályokba ütközött (Komossa [2013] 418–419. o.). A Bíróság által kimondottak fényében a magyarországi Kúria megállapította, hogy a szóban forgó megállapodás célja szerint minősül jogsértőnek.²⁵ Úgy tűnt tehát, hogy a céldoboz tartalma ebben az esetben egy korántsem egyértelmű tényállással bővült.

A Bíróság az *Allianz* ügyben kidolgozott tételeket a *Cartes Bancaires* ügyben is alkalmazta. A Bizottság a franciaországi kártyás fizetési rendszert működtető pénzintézetek által kidolgozott megállapodásokat, amelyek többek között a kártyaelfogadó és kártyakibocsátó pénzintézetek által viselt terhek kiegyenlítését, a kibocsátási és elfogadási tevékenységek kialakítását és a „potyautas-jelenség” felszámolását irányozták elő, céljuk szerint versenykorlátozónak minősítette. A Törvényszék a Bizottság értelmezését elfogadva helybenhagyta a döntést.²⁶ Az elsőfokú eljárásban elfogadott érvelés szerint az eljárás alá vont vállalkozások magatartása a BIDS tagjaiéhoz volt hasonlítható, mert a megállapodások alapvetően a kapacitások korlátozására és a piac természetes fejlődésének akadályozására irányultak.²⁷

²³ C-32/11. sz. ügy, i. m. 42. pont.

²⁴ Lásd például C-238/05. sz. ügy, *Asnef-Equifax és mások kontra Asociación de Usuarios de Servicios Bancarios (Ausbanc)*, EU:C:2006:734, 49. pont. A Bíróság az *Allianz*-ítéletben ugyan hivatkozik az *Expedia*-ítélet (C 226/11. sz. ügy, *Expedia Inc. kontra Autorité de la concurrence és társai*; ECLI:EU:C:2012:795) 21. pontjára is mint precedensre, de az idézett bekezdés nem a célelemzés módszertanával, hanem a csekély jelentőségű (*de minimis*) kartellek piacon érzékelhető hatásainak vizsgálatával foglalkozik.

²⁵ A Kúria Kfv.II.37.268/2013/8. számú ítélete.

²⁶ T-491/07. sz. ügy, *Groupement des Cartes Bancaires kontra Bizottság*, EU:T:2012:633.

²⁷ T-491/07. sz. ügy, i. m. 197–198. pont.

A Bíróság a Törvényszék ítéletét hatályon kívül helyezte, és a Törvényszéket új eljárásra utasította. Álláspontja szerint a cél szerinti versenykorlátozásokat – szemben az *Allianz* ügyben sugalltakkal – megszorítóan kell értelmezni, és csak olyan tényállásokra lehet megállapítani, amelyek elegendő károssági fokot mutatnak a verseny torzítása tekintetében ahhoz, hogy hatásaikat ne legyen szükséges megvizsgálni.²⁸ A Bíróság álláspontja szerint a Törvényszék az eljárás alá vont vállalkozások által elfogadott megállapodás céljának elemzése kapcsán a konkrét ügyben nem vette figyelembe a gazdasági és jogi összefüggésekhez tartozó valamennyi releváns elemet, amelybe a megállapodás illeszkedett. A Törvényszéknek vizsgálnia kellett volna például a szóban forgó szolgáltatások jellegét, valamint a piacok működésének és szerkezetének tényleges feltételeit.²⁹ Az *Allianz* ügghöz hasonlóan a Törvényszéknek különösen vizsgálnia kellett volna valamennyi érintett és kapcsolódó, de elkülönülő piac közötti kölcsönhatásokat.³⁰ Az eset a Bíróság szerint egyáltalán nem volt rokonítható a *BIDS*-üggyel, ugyanis míg a *BIDS* tagjainak célja a versenytársak kilépésének elősegítése, a kapacitások csökkentése és végső soron a piac szerkezetének módosítása volt, addig a *Cartes Bancaires* ügyben – a tényállás eltérésein túl – hasonló célokat vagy a *BIDS* ügyben érintett megállapodáshoz hasonló károssági fokot a Törvényszék nem igazolt.³¹

Bár a *Cartes Bancaires* ügyben a Bíróság megállapította, hogy a célelemzéshez szükséges a két- vagy többoldalú piacok közötti kölcsönhatások elemzése, a későbbi esetek fényében továbbra is bizonytalannak tűnik az, hogy a gazdasági és jogi háttérrel milyen mélységben szükséges vizsgálni a versenykorlátozó cél megállapításához.

Erre az egyik jó példa a *Maxima Latvija* ügy. A Maxima Latvija egy lett szupermarket-hálózat, amely bevásárlóközpontoktól vett bérbe helyiségeket. A Bíróságnak előzetes döntéshozatal keretében kellett arra választ adnia, hogy cél szerinti versenykorlátozást valósít-e meg az a szerződés, amely lehetővé teszi, hogy egy bevásárlóközpontban található szupermarket bérletére vonatkozó üzlethelyiség-bérleti szerződés olyan kikötést tartalmazzon, amely feljogosítja a bérlőt – a Maxima Latviját – arra, hogy tiltakozzon az e bevásárlóközpontban található kereskedelmi helyiségeknek a bérbeadó által más bérlők számára történő bérbeadása ellen. Az ügy összes iratának átvizsgálását és a gazdasági háttér elemzését követően a Bíróság arra jutott, hogy a bérleti szerződések nem tárnak fel elegendő károssági fokot a versenyre nézve ahhoz, hogy céljuk szerint versenykorlátozónak lehessen minősíteni őket, még akkor sem, ha a megállapodások potenciálisan korlátozhatják a Maxima Latvija versenytársait abban, hogy egyes bevásárlóközpontokba bejussanak.³²

A *Toshiba* ügyben, amelynek tárgya a hálózati transzformátorok piacát érintő kartell volt, a Bíróság egy felületesebb jellegű vizsgálattal is megelégedett. A Toshiba

²⁸ C-67/13. sz. ügy, i. m. 52. pont.

²⁹ Uo. 78. pont.

³⁰ Uo. 79. pont.

³¹ Uo. 83–86. pont.

³² C-345/14. sz. ügy, i. m. 15–24. pont.

azzal érvelt a fellebbezési kérelmében, hogy a Törvényszék tévesen minősítette a piacot felosztó, egymás piacait „tisztetben tartó” európai és japán kartellezők között fennálló *gentlemen’s agreementet* cél szerinti versenykorlátozásként, mert nem vizsgálta meg, hogy a japán gyártók számára a közösségi piacokon való megjelenés gazdaságilag életképes stratégiát jelentett volna-e. A Toshiba szerint a Törvényszék nem értékelte kellőképpen a piaci belépés akadályait, mivel azok valójában leküzdhetetlenek voltak, és emiatt az európai és japán gyártók nem is lehettek egymásnak versenytársai.³³

A Bíróság ebben az ügyben sem fogalmazott meg konkrétumokat arra nézve, hogy mi a gazdasági háttér vizsgálatának elfogadható mértéke. Csupán annyit állapított meg, hogy

- ♦ „a magatartás gazdasági és jogi összefüggéseinek elemzése [...] arra korlátozódhat, ami feltétlenül szükségesnek bizonyul a cél általi versenykorlátozás fennállásának megállapításához.”³⁴

A Bíróság magát a *gentlemen’s agreementet* elégséges bizonyítéknak tekintette annak valószínűsítéséhez, hogy az európai és a japán gyártók között a versenyhelyzet fennállt.³⁵

A *Hoffmann-La Roche és Novartis* ügy³⁶ az céldoboz újabb kibővítését jelentette a releváns gazdasági háttér vizsgálata alapján. A két gyógyszerforgalmazó cég mindegyike olyan, azonos gyártó által kifejlesztett gyógyszereket (Lucentis és Avastin) értékesített az uniós piacon, amelyek azonos technológián alapuló hatóanyagokat tartalmaztak, viszont eltérő területeken – onkológia és szemészet – alkalmazták őket. A szemészeti betegségek kezelése terén egyébként minden szempontból egyenértékű gyógyszerek³⁷ vonatkozásában a vállalkozások piacfelosztásra irányuló megállapodást kötöttek, amelynek célja az volt, hogy az olaszországi piacon onkológiai indikációban engedélyezett, azonban a terápiás javallattól eltérően (*off-label*) szemészeti célokra is használt³⁸ Avastin káros szemészeti hatásaira vonatkozó hamis híreket és véleményeket terjeszsenek el. A Bíróság szerint e megállapodás célja szerint versenykorlátozó volt, mert

- ♦ „a gyógyszer piacának jellegzetességeit figyelembe véve ilyen esetben előre látható, hogy az ilyen információk terjesztése arra ösztönzi az orvosokat, hogy lemondjanak e gyógyszer felírásáról, ezáltal az ilyen típusú felhasználás iránti kereslet tervezett csökkenését eredményezve. Másfelől a megtévesztő információknak [...] az egészségügyi szakem-

³³ C-373/14 P. sz. ügy, *Toshiba Corporation kontra Bizottság*, EU:C:2016:26, 30-31. pont.

³⁴ Uo. 29. pont.

³⁵ Uo. 33. pont.

³⁶ C-179/16. sz. ügy, *F. Hoffmann-La Roche Ltd és mások kontra Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato*, EU:C:2018:25, 93. pont.

³⁷ Uo. 32. pont.

³⁸ Az olasz jogszabályok alapján – amelyek akkor tették lehetővé valamely gyógyszer terápiás javallattól eltérő felhasználásának megtérítését, ha nem volt olyan hatékony kezelési alternatíva, amelyet az érintett betegség kezelésére engedélyeztek – az olasz gyógyszerhatóság az exszudatív makulopátiás betegségek kezelését illetően egy ötéves időszakra felvette az Avastin felhasználását a megtéríthető gyógyszerek jegyzékére (uo. 28. és 31. pont).

berek és a nyilvánosság részére történő továbbítása [...] a gyógyszeripari kérdésekkel kapcsolatos uniós szabályozás olyan megsértésének minősül, amelynek alapján szankcióknak lehet helye. [...] Így a megállapodás] a verseny tekintetében elegendő károssági fokot mutat ahhoz, hogy feleslegessé váljék a hatásainak vizsgálata.”³⁹

E döntés több szempontból is ellentmondásosnak tekinthető. Fontos kritika vele kapcsolatban, hogy a versenytársak között bármely megtevesztő információ terjesztésére vonatkozó megállapodásokat versenyjogi szempontból automatikusan jogsértőnek bélyegzi, miközben egyrésztől hanyagolja a konkrét hatások vizsgálatát, másrésztől pedig egyéb jogterületek, így például a fogyasztóvédelmi szabályok körébe tartozó tényállásokat von az versenyeljárás középpontjába (lásd bővebben Nagy [2019] 6–8. o.).

Az ellenérték fejében korlátozó megállapodások (*pay-for-delay*) abból a szempontból kerülnek a célelemzés homlokterébe, hogy a *Cartes Bancaires*-ítéletet követően mind a gyakorlat, mind pedig az elmélet oldalán felmerült a kérdés, mi lesz ezek további megítélése (Gallasch [2015]), Dömötörfy [2015]). A *pay-for-delay* ügyek a gyógyszeriparban⁴⁰ az innovatív gyógyszergyártó (szabadalom jogosultja) által a potenciálisan szabadalmát sértő, piacra lépni szándékozó vagy vele szabadalmi jogvitában álló generikusnak juttatott anyagi természetű juttatás, amelynek fejében a generikus meghatározott ideig vállalja, hogy (egy adott) piactól távol marad termékével.⁴¹ A *pay-for-delay* jövőjével kapcsolatos heves vitákhoz további adalékként szolgált az eltérő amerikai bírósági gyakorlat. Az *Actavis* ügyben az Egyesült Államok legfelsőbb bírósága ugyanis kimondta, hogy a *pay-for-delay* megállapodások nem *per se* jogellenesek, így *rule of reason* vizsgálat tárgyát kell képezniük.⁴²

Az *Actavis*-ítélettel nagyjából egy időben a Törvényszék először a *Lundbeck*, majd a *Servier* ügyben kimondta, hogy a *pay-for-delay* megállapodások cél szerinti versenykorlátozó megállapodásnak minősülnek.⁴³ A hivatkozott ügyekben a Törvényszék úgy ítélte meg, hogy a *pay-for-delay* megállapodások a piacfelosztó és kibocsátáskorlátozó megállapodásokhoz hasonlítanak, amelyek a legsúlyosabb cél szerinti versenykorlátozások közé tartoznak.⁴⁴ A Törvényszék értékelését a potenciális verseny léte alapozta meg az innovatív gyógyszergyártó és a generikus között.⁴⁵

³⁹ Uo. 94. pont.

⁴⁰ A *pay-for-delay* ügyek tipikusan a gyógyszeriparban jellemzők (Hovenkamp [2014] 14. o., Hemphill [2010]). Bár ezt a kérdést az *Actavis* ügyben különvéleményt megfogalmazó bírák (Roberts, C. J., dissenting 570 U. S. (2013) Ftc v. Actavis, Inc. Supreme Court of the United States No. 12-416 Chief Justice Roberts–Justice Scalia–Justice Thomas) máshogy értelmezik, a megállapodások különböző sajátosságai miatt e tanulmány a fenti álláspontot veszi elfogadottnak.

⁴¹ Az, hogy mi számít értékátruházásnak, vitatott és komoly érdeklődés középpontjában lévő kérdés mind a joggyakorlat, mind a jogirodalom számára. Jelen tanulmány a kérdés tárgyalására nem tér ki.

⁴² FTC v. Actavis, Inc., 133 S. Ct. 2223, 2229 (2013).

⁴³ T-472/13. sz. ügy, H. Lundbeck A/S és Lundbeck Ltd kontra Európai Bizottság, ECLI:EU:T:2016:449; T-691/14. sz. ügy, Servier SAS és mások kontra Európai Bizottság, ECLI:EU:T:2018:922

⁴⁴ T-472/13. sz. ügy, 1948. pont.

⁴⁵ T-472/13. sz. ügy, 171. és 191. pont.

Amennyiben a potenciális verseny megállapítható, az ilyen típusú megállapodások úgy tekinthetők, mint amelyek gazdasági és jogi háttérüknél fogva⁴⁶ elegendő károssági fokot mutatnak a verseny tekintetében ahhoz, hogy cél szerinti versenykorlátozásnak legyenek nyilváníthatók.⁴⁷

Láthatóan az uniós joggyakorlat mindenképpen megköveteli, hogy a versenyhatóságok és a bíróságok figyelembe vegyék a gazdasági környezetet a versenykorlátozó cél vizsgálatakor. A Bíróság ezt az elvet már az *LTM* ügyben kidolgozta, azóta pedig töretlenül alkalmazza. Mindazonáltal esetről esetre érve különbözik a megítélése annak, hogy meddig terjed ezen elemzés, illetve mikor szükséges azt érdemi tényezőként figyelembe venni. Egyes eljárásokban (például *BIDS* vagy *Toshiba* ügy) a versenykorlátozó cél már magából a megállapodásból, illetve a felek szándékából is levezethető volt, anélkül, hogy a gazdasági háttér lényegesen befolyásolná a döntés kimenetelét. Más ügyek (például *Allianz*, *Maxima Latvija* ügy) viszont csak bizonyos mértékű gazdasági analízis mentén bírálhatók el, az eredmények figyelmen kívül hagyása pedig súlyos jogsértésre vezethetett volna.

Az elemzett esetek nem szolgálhatnak vezérfonalként arra nézve, hogy milyen feltételek esetén lehet dönteni egyik vagy másik út mellett. Ebben nyújt némi segítséget a Főtanácsnoki indítvány, amelyet az alábbiakban mutatunk be.

A FŐTANÁCSNOKI INDÍTVÁNY A BUDAPEST BANK ÜGYBEN

A Főtanácsnoki indítvány az *Allianz* üggyhöz hasonlóan magyar vonatkozásban született. A magyarországi bankok az 1990-es évek közepétől kezdődően a Visa és a Mastercard által alkalmazott bankközi jutalék (*multilateral interchange fee*, *MIF*) díjaira vonatkozóan egységes díjszabást fogadtak el. A Gazdasági Versenyhivatal (GVH) e megállapodást versenykorlátozó célúnak minősítette; a célelemzés mellett ugyanakkor egy általa hatástesztnek nevezett elemzést is lefolytatott. A GVH határozatát másodfokon a Fővárosi Törvényszék hatályon kívül helyezte, és új eljárásra utasította a GVH-t, mivel megítélése szerint a bankok és a kártyatársaságok közötti megállapodás nem volt versenykorlátozó célú, a GVH a tényállást nem tárta fel kellőképpen, a hatáselemzést pedig nem a megkövetelt mélységben végezte el ahhoz, hogy a megállapodás hatásait bizonyítani lehessen.

A GVH felülvizsgálati kérelmet nyújtott be a Kúriához, ahol az eljáró tanács kezdeményezte a Bíróság előzetes döntéshozatali eljárását. A Kúria négy kérdésben indítványozta a Bíróság döntését, ebből a jelen tanulmány szempontjából az első kettő releváns:

⁴⁶ T-691/14. sz. ügy, 329. pont.

⁴⁷ A Törvényszék ítéletének a potenciális verseny fennállására vonatkozó része fennálló szabadalmak esetében vitákra ad okot, bár ez nem jelen tanulmány tárgyát képező kérdés (lásd bővebben: *Ibáñez Colomo* [2016]).

- ♦ 1. Értelmezhető-e az az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdése úgy, hogy ugyanazon magatartás egyaránt sértheti a versenykorlátozó cél és a versenykorlátozó hatás, mint önálló jogalapok alapján az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdésében foglalt rendelkezéseket?
- 2. Értelmezhető-e az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdése úgy, hogy céljánál fogva versenykorlátozó az ügy tárgya szerinti, magyarországi tagbankok közötti megállapodás, amely a Mastercard és a Visa kártyatársaságok kártyáinak használatáért járó, kibocsátó bankokat megillető bankközi jutalékot mindkét kártyatársaságra nézve egységes mértékben határozta meg?⁴⁸

Az első kérdés lényegében arra keresi a választ, hogy értékelhető-e ugyanazon magatartás versenykorlátozó cél és hatás szerint is. Bobek főtanácsnok részletes levezetést követően azt állapítja meg, hogy a versenyhatósági gyakorlat szempontjából hasznos és hatékony, ha a jogalkalmazó a megállapított jogsértéseket céljuk és hatásuk szerint is minősíti.⁴⁹ Bár ez egy relatív kézenfekvő válasznak tűnik, a későbbiekben még visszatérünk rá.

A második – kitüntetett figyelmet érdemlő – kérdés kifejezetten az alapügybe lihez hasonló megállapodás cél vagy hatás szerinti minősítését kérte a Bíróságtól. A Főtanácsnoki indítvány a Bíróságnak ajánlott válaszában egyaránt értekezik a cél általi versenykorlátozás absztrakt fogalmáról, továbbá a konkrét ügy elemzéséről.

Az általános részben Bobek főtanácsnok megkísérli egységesen értelmezni a cél-elemzésre vonatkozó uniós joggyakorlatot. A versenykorlátozó cél vizsgálatát két lépcsőre bontja:

1. A megállapodás rendelkezései és a megállapodás által elérni kívánt cél elemzése;
2. A megállapodás jogi és gazdasági hátterének vizsgálata.

Az első lépés a megállapodás tartalmának vizsgálata, célja

- ♦ „annak kiderítése, hogy a kérdéses megállapodás a megállapodások olyan kategóriájába tartozik-e, amelynek ártalmas jellege a tapasztalat tükrében általánosan elfogadott és könnyen felfedhető.”⁵⁰

A Főtanácsnoki indítvány – hivatkozva a korábbi gyakorlatra, különösen Wahl főtanácsnok indítványára⁵¹ a *Cartes Bancaires* ügyben – hangsúlyozza a tapasztalat szerepét, amelyet úgy kell értelmezni, mint ami a gazdasági elemzésből hagyományosan kitűnik, a versenyhatóságok elismerték, továbbá az ítélkezési gyakorlat is jóváhagyta.⁵² Az első lépés tehát olyan teszt, amely azt vizsgálja, hogy a megállapo-

⁴⁸ C-228/18. sz. ügy.

⁴⁹ Főtanácsnoki indítvány, 18–36. pont.

⁵⁰ Főtanácsnoki indítvány, 42. pont.

⁵¹ Wahl főtanácsnok indítványa a *Cartes Bancaires* ügyben, EU:C:2014:1958.

⁵² Főtanácsnoki indítvány, 42. pont.

dás versenykorlátozó célja magából a megállapodásból – a jogalkalmazói tapasztalat alapján – nyilvánvalóan kitűnik-e.

A második lépésben ellenőrizni kell,

- ♦ „hogy a megállapodás vélemezett versenyellenes jellegét, amely a megállapodásnak pusztán alaki értékelése alapján került meghatározásra, nem kérdőjelezzik-e meg a megállapodás alkalmazását meghatározó jogi és gazdasági háttérrel összefüggő megfontolások. Ennek érdekében figyelembe kell venni az érintett termékek vagy szolgáltatások jellegét, valamint az érintett piac vagy piacok működésének és szerkezetének tényleges feltételeit”, a felek szándékának esetleges mérlegelésével együtt.⁵³

A Főtanácsnoki indítvány elismeri, hogy a második lépés terjedelme és mélysége nem egyértelmű, mivel nem ad választ arra, hogy mikor kell a célelemzésről áttérni a hatástesztre. Ugyanakkor Bobek főtanácsnok azt is leszögezi, hogy a második lépés egy elkerülhetetlen és kötelezően elvégzendő teszt, amely egy versenykorlátozó megállapodás jogi és gazdasági igazolásaként is szolgál. Az uniós versenyjog alkalmazása nem végezhető el absztrakt módon, a gyakorlatnak a ténylegesen fennálló gazdasági és jogi feltételeket kell tükröznie.⁵⁴

A *Toshiba* ügyben a Bíróság úgy látta, hogy a gazdasági és jogi összefüggések elemzése a versenykorlátozó cél megállapításához feltétlenül szükséges elemekre korlátozódhat. A Főtanácsnoki indítvány e passzust úgy értelmezi, hogy a

- ♦ „versenyhatóságnak [...] ellenőriznie kell, hogy nem állnak-e fenn olyan sajátos körülmények, amelyek a kérdéses megállapodás vélemezett káros jellegét illetően kétségeket ébreszthetnek. Amennyiben a tapasztalat alapján a figyelembe vett megállapodás a megállapodások olyan kategóriájába tartozik, amely a legtöbb esetben a versenyre hátrányos, szükségtelennek tűnik e megállapodás érintett piacokra gyakorolt hatásának részletes elemzése. Elegendő, ha a hatóság ellenőrzi, hogy a releváns piac(ok) és a kérdéses megállapodás nem rendelkezik-e olyan sajátos jellegzetességekkel, amelyek jelezhetik, hogy a szóban forgó ügy a tapasztalaton alapuló szabály alól kivételt képezhet.”⁵⁵

Bobek főtanácsnok mindezek alapján a hatások részletes(ebb) elemzését ahhoz köti, hogy a vizsgált tényállás mennyiben tartalmaz sajátos, a nyilvánvaló versenykorlátozást megkérdőjelező elemeket. A második lépés tehát valójában „a valós helyzet alapszintű elemzése”⁵⁶ amelynek sem mértékadó típusa vagy meghatározott vizsgálati mélysége nem definiált. A főtanácsnok elismeri, hogy a célelemzés második lépése és a hatásteszt között lehetetlen világos vonalat húzni, a két metodológiát egymástól élesen elhatárolni, a közöttük lévő eltérés inkább az elemzés mértékétől függ.⁵⁷

⁵³ Uo. 43. pont.

⁵⁴ Uo. 44–45. pont.

⁵⁵ Uo. 48. pont.

⁵⁶ Uo. 49. pont

⁵⁷ Uo. 49–50. pont.

A különbségek szemléltetése céljából a főtanácsnok egy nagyon hatásos – bár saját maga által is túlzónak minősített metaforával él:

- ♦ „ha valami úgy néz ki, mint egy hal, és a szaga is olyan, mint a hálnak, feltételezhetjük, hogy az egy hal. Hacsak első látásra nincs valami szokatlan ennél a vizsgált hálnál – például nincs uszonya, a levegőben lebeg, vagy illatos, mint a liliom –, nem szükséges e hal részletesebb vizsgálata ahhoz, hogy azt hálnak minősítsük. Ha azonban van valami, a szokásostól eltérő a kérdéses hal esetében, még besorolható halként, de csak a kérdéses élőlény részletes vizsgálatát követően.”⁵⁸

Ezt követően a Főtanácsnoki indítvány alkalmazza az ismertetett módszertant a magyarországi bankok és a kártyatársaságok közötti megállapodásra. Egyfelől megállapította, hogy a megállapodás önmagában a bankközi jutalékokra vonatkozó korábbi ügyek hiányos tapasztalatai alapján nem tár fel elegendő károssági fokot a versenyre nézve, így feltétlenül szükséges a részletesebb vizsgálat.⁵⁹ A második lépést alkalmazva a főtanácsnok arra a következtetésre jutott, hogy az ügyiratokban fellelhető információk nem elégségesek a második kérdés eldöntéséhez, és a Kúria feladata, hogy a versenykorlátozó cél fennállása tárgyában állást foglaljon. Hozzátette, hogy a hatáselemzést álláspontja szerint mindig alkalmazni kell, amennyiben a megállapodás által a piacra kifejtett hatások ambivalensek, első látásra nem egyértelműek. A hatáselemzés keretében ugyanakkor nem csupán a negatív, hanem a pozitív versenyhatásokat is figyelembe kell venni, utóbbiakat nem csupán az EUMSZ 101. cikk 3. bekezdés szerinti egyedi mentesülés kapcsán kell vizsgálni.⁶⁰

Összességében elmondható, hogy a Főtanácsnoki indítvány nem próbálja meg újraértelmezni az esetjogot, sokkal inkább – kirakósjáték módjára – koherens formában próbálja helyükre illeszteni a Bíróság megállapításainak darabjait. Merőben új dolgot tehát nem állít, viszont a célelemzés és hatáselemzés közötti összemosódott határok problémáját sem oldja fel. Ehelyett olyan struktúrát vázol fel a létező gyakorlat alapján, amely – feltéve, hogy a Bíróság elfogadja – véglegesen megszüntetheti a szigorú, cél és hatás végleteiben gondolkodó felfogást az uniós versenyjogban. Az új felfogás középpontjában az egyes tényállások jellegzetességeinek vizsgálata áll, ez segíthet eldönteni a versenyhatóságoknak, hogy a cél vagy a hatás szerinti jogsértést állapítsák-e meg.

Úgy gondoljuk, hogy a Főtanácsnoki indítvány által kidolgozott szempontok párhuzamba állíthatók az Egyesült Államok igazságszolgáltatásának versenyjogi felfogásával. Az összehasonlíthatóság kedvéért a következőkben e rendszernek a legfontosabb jellemzőire térünk ki.

⁵⁸ Uo. 51. pont.

⁵⁹ Uo. 63–73. pont.

⁶⁰ Uo. 77–82. pont.

PER SE, RULE OF REASON ÉS QUICK LOOK TESZT
AZ AMERIKAI VERSENYJOGBAN

Az Európa Unióval szemben az Egyesült Államok versenyjogában nincs szó dichotómiáról, a *Sherman*-törvény 1. szakasza egységesen kimondja minden versenykorlátozó megállapodás tilalmát.⁶¹ Szintén fontos különbség az Egyesült Államok antititrösztjoga és az uniós versenyjog között, hogy az amerikai antititrösztjogban nincs meg az EUMSZ 101. cikk 3. bekezdésében foglalt mentesülési lehetőség, ha egy megállapodás a *Sherman*-törvény 1. cikke szerinti tilalomba ütközik.

1890 után nem sokkal az amerikai bírói gyakorlat azzal a problémával szembesült, hogy a *Sherman*-törvény szabályainak szó szerinti betartatása olyan megállapodások megtiltásához vezetne, amelyek valójában kedvező hatásokkal járnak. A megállapodások észszerűségének vizsgálata céljából megszületett a *rule of reason* teszt, amely a versenypártoló és versenyellenes hatások mérlegelésén alapul. A *rule of reason* alkalmazása esetén a bíróság speciális, a releváns gazdasági tevékenységre és a versenykorlátozás természetére, történeti hátterére és hatásaira vonatkozó információkat vesz figyelembe annak érdekében, hogy elhatárolja egymástól egyrészt a fogyasztókat károsító versenyellenes, másrészt a versenyt stimuláló, fogyasztók szempontjából is kívánatos korlátozásokat.⁶² Az amerikai antititrösztjog két alapvető kategóriát ismer:

- a) *per se* illegálisak a „csupasz” korlátozások (*naked restraints*), azon megállapodások, amelyek versenykorlátozó természete egyértelmű, például horizontális árrögzítés (ezeknél *Hovenkamp* [2018] szerint a fő kérdés gyakorlatilag a megállapodás léte, mivel a vállalkozás elemi érdeke annak titokban tartása), míg
- b) *rule of reason* teszt alkalmazandó az egyéb versenykorlátozó megállapodásokra, amelyeknél a versenyellenes és verseny szempontjából kedvező elemek keverednek (ilyen esetekben *Hovenkamp* szerint a fő kérdés nem is annyira a megállapodás léte – hisz az egyértelmű –, sokkal inkább annak elemzése, hogy a fennálló körülmények között egy ilyen megállapodás versenykorlátozó-e. A *rule of reason* elemzés természetesen lényegesen költségesebb és mélyebb elemzést igényel.) (*Hovenkamp* [2018] 93. o.).

A *rule of reason* és a *per se* jogsértéstípusok vonatkozásában – a sokak által a cél és hatás kategóriákhoz hasonlított – dichotómia látszólagos. A *rule of reason* ugyanis nem egy egységes fogalom; úgy is mondhatnánk, hogy nem mindig alkalmazzák azonos formájában a *rule of reason* tesztet. Általában véve, ha a felperes bizonyítani tudja, hogy egy adott megállapodás „eredendően gyanús”, mert olyan típusba tartozik, amely mindig (vagy majdnem mindig) káros a versenyre, az úgynevezett rövidí-

⁶¹ „Every contract, combination in the form of trust or otherwise, or conspiracy, in restraint of trade or commerce among the several States, or with foreign nations, is declared to be illegal.”

⁶² <http://wikis.fu-berlin.de/pages/viewpage.action?pageId=410157604>.

tett – *quick look* vagy *truncated* – *rule of reason* elemzés felszabadítja a felperest az arra vonatkozó bizonyítási teher alól, hogy a megállapodás károsította, vagy nagy valószínűséggel károsítja a versenyt. A bizonyítási teher az alperesre száll át, aki a korlátozás valószínűsíthető, verseny szempontjából kedvező voltának igazolásával megdöntheti a felperes állítását. Amennyiben ez sikerül neki, teljes *rule of reason* elemzés szükséges (Oliver [2010]).

A *quick look rule of reason* egy köztes „kategória” azon esetekre, amikor a versenykorlátozó következmények a *per se* kategóriához képest kevésbé egyértelműek, szükséges bizonyos mértékű – *quick look* – elemzés, viszont ezen bepillantás által ki is derül, hogy a teljes *rule of reason* elemzés sem szükséges. Ebben az esetben az elemzés több elkülönülő lépésből áll. Először a hatóság a versenykorlátozás természetét – nem a piaci hatásait – vizsgálva megállapítja, hogy az természetétől fogva olyan káros-e a fogyasztókra, hogy az „eredendően gyanússá” (*inherently suspect*) teszi. Amennyiben ez nem áll fenn, teljes *rule of reason* vizsgálat szükséges.

A második lépés, amelyre akkor kerül sor, ha a megállapodás „eredendően gyanúnak” minősül, az, hogy az alperesnek egy megfelelően konkrét, valószínűsíthető hatékonysági igazolást kell felmutatnia, hogy elkerülje a *quick look* alkalmazását (például gyártási költségek csökkentése, új termék létrehozása stb.).

Amennyiben ez sikeres, harmadik lépésként a hatóságnak kell bizonyítania – az eset körülményei alapján szükséges mértékű vizsgálat igénybevételével –, hogy a megállapodás károsít(hat)ja a versenyt (Jones [2006] 712. o.) A korábban az uniós *pay-for-delay* ügyek ellenpólusaként állított *Actavis*-ítéletben az Egyesült Államok legfelsőbb bírósága ez utóbbi teszt mellett foglalt állást, nem pedig a teljes *rule of reason* elemzés alkalmazása mellett (Hovenkamp [2014] 3–30. o. 23–27. o.). Maga az ítélet utal a skálára – Areeda professzorra hivatkozva – s arra kíváncsi, hogy a bizonyítás terjedelmének igazodni kell a körülményekhez.⁶³

Spencer Weber Waller arra mutat rá, hogy az amerikai esetjog által kimunkált rendszer egy skálához hasonlítható inkább, nem húzható egyértelmű és éles határvonal a *per se* jogsértések elválasztására a *rule of reason* elemzés tárgyát képező megállapodásoktól. Adott esetben szükséges lehet a piaci viszonyok beható vizsgálata a *per se* szabály alkalmazása esetén is, mielőtt a bizonyíték igazolja a versenyellenesség vélelmét, míg másik oldalról, akár a *rule of reason* elemzés is megtörténhet egy „szempillantás” (*the twinkling of an eye*) alatt, ha a versenyellenes kár nyilvánvaló (Waller [2009] 693–724. o., 705–706. o.). A *rule of reason* pedig önma-

⁶³ „Ahogy egy vezető antitröszt-jogtudós rámutatott, »az ésszerűség értékelése mindig egyfajta csúszó skálán mozog« és ekként »a bizonyítás minőségének elvárt szintjének a körülményektől függően változnia kell« [...] A többi jogterülethez hasonlóan a bíróságok oly módon tudják strukturálni az antitröszt-eljárásokat, hogy elkerüljék egyrészt a túlságosan sommás antitröszt-elméletek alkalmazását, másrészt pedig minden egyes tény és elmélet figyelembevételét annak az alapkérdésre – azaz a jelentős, nem igazolt versenyellenes következményekre – vonatkozó relevanciájára való tekintet nélkül. [...] Ezért az alsóbb bíróságokra hagyjuk a jelen *rule of reason* antitröszt-eljárás strukturálását.” (FTC v. Actavis, Inc. uo. 21. o.)

gában úgy érdemes inkább elképzelni, mint egy színskálát különböző árnyalatokkal, azaz a rendszer „sokkal inkább egy kontinuum, mint egy dichotómia” (*American Needle...* [2010] 407. o.; lásd még *Areeda* [1989] 408. o., *Hovenkamp* [2018] 149. o.). *Hovenkamp–Areeda* [2017] (1501. o.) egyenesen mozgó skálának (*sliding scale*) nevezi (lásd még *Hovenkamp* [2018] 123. o.).

Mindazonáltal e kontinuumnak – vagy skálának – a léte az Egyesült Államokban is vitatott: gyakorlati szempontból a *quick look* teszt alkalmazása bizonyos nézőpontból felér egy „halálos ítélettel” a szóban forgó magatartás számára, mivel korlátozottak az alperes lehetőségei a vélelmezett kár megdöntésére. Emiatt a gyakorlatban – a szürkének az üzleti világban létező különböző árnyalatainak leképezése helyett – az antititrósztdoktrínában a *quick look rule of reason* azt a célt szolgálja, hogy a bíróságok egyes bonyolult megállapodásokra a *per se* kategória kiterjesztése nélkül sújtsanak le (*American Needle...* [2010] 407. o.).

Hovenkamp felhívja arra is a figyelmet, hogy vannak olyan nézőpontok is, amelyek szerint három kategória létezik: a *rule of reason*, a *per se* jogellenesség, valamint a kettő között áll a *quick look*, ez utóbbinak különböző bíróságok eltérő leírását adták. Ezek a köztes *quick look* esetek mind a *per se* jogellenes korlátozások bizonyos jellemzőivel rendelkeznek, mind pedig tartalmaznak olyan bonyolító tényezőt, ami további elemzést igényel. Bizonyos esetekben ez a tényező a jogsértés újszerű, illetve egyedi természete, amelynek folyamányaként a bíróság részéről a szükséges tapasztalat hiányzik, s emiatt további vizsgálat szükséges – e vizsgálat terjedelmi szempontból viszont nem szükségszerűen lesz teljes *rule of reason* elemzés. Hovenkamp ezt a háromoldalú megközelítést használja a kontinuumteória alternatívájaként annak magyarázatában, hogy az egész vita alapvetően a bizonyítási teher telepítéséről és a bizonyítékok értékeléséről szól (*Hovenkamp* [2018] 123–124. o.).

A *rule of reason* teljes terjedelmének megértéséhez természetesen a történeti fejlődés figyelembevétele is szükséges volna (*Gavil* [2012]), ezt azonban részleteiben terjedelmi okokból mellőzzük.

Ehelyütt röviden emelnénk ki, hogy a *rule of reason* szükségességére már a *Sherman*-törvény hatályba lépését követő első évtizedben, 1897-ben rámutatott a *Trans-Missouri Freight*-ítélet.⁶⁴ A kulcsdöntésre azonban várni kellett még tizennégy évet. 1911-ben és a *Standard Oil*-ítéletben⁶⁵ született meg végül a *rule of reason*. Az azóta eltelt több mint száz éves időszakban az intézmény számos fejlődési szakaszon ment keresztül (*Markham* [2012] 601–613. o.). Ennek a fejlődési folyamatnak egy fontos állomásaként – jelen tanulmány témája szempontjából – a *quick look* megjelenését emelnénk ki (uo. 607. o.). Az 1970-es évek végére a *per se*-*rule of reason* addigi „dichotómiája” által fémjelzett „kategorikus” elemzési módszer nem tudott minden ügyre megfelelő válaszként szolgálni. A *Broadcasting Music* ügy-

⁶⁴ United States v. Trans-Missouri Freight Ass'n, 166 U.S. 290 (1897).

⁶⁵ Standard Oil Co. of N.J. v. United States, 221 U.S. 1, 60 (1911).

ben⁶⁶ egy olyan megállapodás elemzése vált szükségessé, amelynek keretében szó szerint árrögzítés történt, még ha arra azért is került sor, mert új termék jött létre egy együttműködés által, amelyet valakinek be kellett árazni (uo. 608. o.). A szó szerinti árrögzítés ténye egy ilyen esetben a *per se* jogellenesség alkalmazását tenné szükségessé, ám a bíróság mégis a *rule of reason*-t alkalmazta. A *National Society of Professional Engineers* ügyben⁶⁷ szintén árrögzítés esetén került sor a *per se* jogellenesség alkalmazásának mellőzésére – gyakorlatilag mindkét, a korábbi gyakorlatban létező kategória mellőzésére (uo. 600. o.). A *quick look* megszületése végül az *NCAA* ügyben⁶⁸ került *expressis verbis* kimondásra, ekkor még „harmadik” kategóriaként (uo. 601. o.). A kategorikus elemzési módszer végét végül a *California Dental* ügy jelentette, mely kimondta, hogy nincs világos vonal a *per se* és a *rule of reason* között.⁶⁹ A *California Dental* esetben⁷⁰ szó szerint is felmerült egy, ha nem is *quick look*, de a teljes *rule of reason*-hoz képest *quicker look* antitröszt-elemzés koncepciója. *Hovenkamp* [2018] egyébként ebbe a *quicker look* kategóriába sorolja a legfelsőbb bíróság *Actavis*-ítéletét is (33. o.). A *California Dental* ügyet követő időszakot egyértelműen a *rule of reason* expanziója és a *per se* jogellenesség alkalmazásának háttérbe szorítása jellemezte a kartelljog területén (*Markham* [2012] 610-613. o.; lásd még: *Sokol* [2015] 49. lábjegyzet). Bár ez a tendencia – jelentős részben a közgazdasági elemzés szerepének növekedésével és a közgazdasági elemző módszerek fejlődésével összefüggésben, illetve annak hatására – már az 1970-es évektől megfigyelhető, mára csak a kőkemény kartelleket hagyva *per se* tiltások körében (*Valentiny* [2019] 148. o.). E tendencia egyik fontos fejleménye volt, hogy 2007-ben kikerült a *per se* jogsértések köréből a viszonteladási ár megkötése (*resale price maintenance*, *RPM*) jogsértéstípus.⁷¹ Érdekes kérdés, hogy erre a tendenciára milyen hatással lesz a negyedik ipari forradalom (*Economist* [2018], *Ezrachi–Stucke* [2017]).

A versenytársak közötti együttműködésekre vonatkozó amerikai iránymutatás⁷² úgy fogalmaz, hogy azok a megállapodások, amelyek mindig vagy majdnem mindig az árak emelkedéséhez vagy a kibocsátás korlátozásához vezetnek, *per se* jogellenesek. A *rule of reason* esetében az elemzés a megállapodás természetének vizsgálatával kezdődik. Ennek részeként a hatóság vizsgálja, mi a megállapodás célja, és már működő megállapodás esetén azt, hogy okozott-e versenyellenes kárt. Bizonyos

⁶⁶ *Broadcast Music, Inc. v. CBS, Inc.*, 441 U.S. 1, 8-9 (1979).

⁶⁷ *National Society of Prof. Engineers v. United States*, 435 U.S. 679 (1978).

⁶⁸ *NCAA v. Bd. of Regents*, 468 U.S. 85 (1984); *Markham* [2012] 608-609.

⁶⁹ *Cal. Dental Association v. FTC*, 526 U.S. 756 (1999). *Markham*, Jesse W.: *Sailing a Sea of Doubt: A Critique of the Rule of Reason in U.S. Antitrust Law*. *Fordham Journal of Corporate & Financial Law*, 2012. Vol. 17. No. 2. 591-664. p. 610.

⁷⁰ *Cal. Dental*, 526 U.S. at 780-81 (1999)

⁷¹ *Leegin Creative Leather Products, Inc. versus PSKS, Inc.*, 551 U.S. 877 (2007), *Valentiny* [2019] 148 o., *Nagy* [2013a] 3-4. o.

⁷² Federal Trade Commission and the U. S. Department of Justice: *Antitrust Guidelines for Collaborations Among Competitors*. https://www.ftc.gov/sites/default/files/documents/public_events/joint-venture-hearings-antitrust-guidelines-collaboration-among-competitors/ftcdojguidelines-2.pdf.

esetekben a megállapodás természete és a piaci erő hiánya együtt megalapozhatja a versenyellenes kár hiányát. Másrészt, amikor a megállapodás természetéből egyértelműen valószínűsíthető a versenyellenes kár felmerülése, vagy működő megállapodás esetén a kár felmerült, a károkat meghaladó előnyök hiányában a hatóság részletes elemzést folytat le.⁷³

A versenytársak közötti együttműködésekre vonatkozó amerikai iránymutatás egy rövid részletét szeretnénk kiemelni, az Európai Unió Bírósága által a *Cartes Bancaires*-ítéletben kimondottakhoz való hasonlósága miatt: amikor a megállapodás természetéből egyértelműen valószínűsíthető a versenyellenes kár felmerülése, a károkat meghaladó és kiegyensúlyozó előnyök hiányában részletes elemzés nem szükséges.⁷⁴

A fentiek fényében észszerűnek tűnik a *rule of reason* megközelítése a bizonyítási teher szempontjából. Az első kategória, a teljes *rule of reason* a bizonyítási terhet a felperesre telepíti teljes mértékben (Jones [2006] 702–705. o.). A *quick look rule of reason* a megállapodás „ésszerűtlenségének” megdönthető vélelmét állítja fel. A megállapodás ésszerűségének, avagy a verseny szempontjából kedvezőségének bizonyítása – a vélelem megdöntése érdekében – az alperest terheli (Waller [2009] 701. o.). Következésképpen annak eldöntéséhez, hogy egy ügyben végül melyik *rule of reason* tesztet alkalmazza a bíróság, minden esetben szükséges a tényállás kontextusának elemzése.

KÖVETKEZTETÉSEK

Mint említettük, a Főtanácsnoki indítvány által felvázolt elemzési rendszer nem hoz gyökeresen különböző paradigmát a versenykorlátozó megállapodások elemzésében, ugyanakkor kiválóan összefoglalja az *LTM* ügy óta fejlődő joggyakorlatot – s abban rendet is kíván tenni. A Főtanácsnoki indítvány kétlépcsős tesztje, valamint az amerikai bírósági gyakorlatban és az amerikai jogirodalomban kialakult – a *per se*–*rule of reason* – megközelítés között felfedezhetők hasonlóságok.

Hangsúlyozni kívánjuk, hogy az amerikai és az uniós versenyjog összehasonlítása a jelen tanulmány keretei között inkább funkcionális, mintsem tartalmi jellegű. Nem vitatjuk, hogy a két rendszer számos elemében különbözik egymástól. Alapvetően más a teljes jogérvényesítési rendszer, illetve kétségtelen, hogy a *per se*–*rule of reason* felosztás egy az egyben nem feleltethető meg a cél–hatás rendszernek. A *per se* jogsértések nem tekinthetők egyenértékűnek a céldobozba kerülő jogsértésekkel – már csak az EUMSZ 101. cikk 3. bekezdésén alapuló mentesülés legalább elvi lehetősége miatt sem.

Mindemellett az Egyesült Államokban jelenleg uralkodó trendek arra utalnak, hogy napjainkban a *per se* kategória egyre ritkábban kerül alkalmazásra (Waller [2009],

⁷³ Uo.

⁷⁴ Uo.

Carrier [2009], *Jones* [2006] 806. o.). Vannak olyan nézetek is, amelyek szerint a *quick look* hozható párhuzamba a cél szerinti kategóriával (*Killick* [2016] 16. o.). Amellett is hozhatók fel érvek, hogy a cél szerinti jogsértések fogalma tágabb kategóriát ölel fel, mint az amerikai párhuzamba vont jogintézmények: nehezen elképzelhető, hogy példának okáért a vertikális jogsértésekkel szemben az Egyesült Államok az Európai Unióhoz hasonló szigorú álláspontot képviselne (*Jones* [2006] 299. o.). Ezen eltérések nyilván a történelmi-gazdasági környezetbe ágyazva értékelhetők megfelelően, de e két rendszer részletes összehasonlítása e tanulmánynak nem célja. Az Európai Unió és az Egyesült Államok versenyjogi rezsimei közötti párhuzam esetünkben inkább a vizsgálati módszertan felfogására vonatkozó hasonlóságok miatt lehet érdekes.

Az Egyesült Államok versenyjogában precedensjogként egyértelmű a bírói gyakorlat, tapasztalat jelentősége, és Bobek főtanácsnok a cél szerinti jogsértések esetén szintén kiemeli a tapasztalat fontosságát.

Az uniós bíróságok korábban is kimondták, hogy

- ♦ „[a] tapasztalat [...] azt mutatja, hogy [bizonyos] magatartások a termelés csökkenésével és az árak növekedésével járnak, és a forrásoknak különösen a fogyasztók hátrányára való kedvezőtlen elosztását eredményezik”, és emiatt a piacra gyakorolt hatásaituk szükségtelen bizonyítani ezen magatartásoknak.⁷⁵

Bobek főtanácsnok Nils Wahl főtanácsnoknak a *Cartes Bancaires* ügyben előterjesztett indítványára utal vissza, amikor a tapasztalat fontosságára hivatkozik. Wahl szerint a versenyre gyakorolt negatív hatás vélelmezésekor a tapasztalat egy fontos hivatkozási alap; a tapasztalat e körben ugyanis

- ♦ „úgy értelmezendő, mint ami hagyományosan kitűnik a gazdasági elemzésből, ahogy azt a versenyhatóságok elismerték, illetve ahogy adott esetben az ítélkezési gyakorlat is jóváhagyta.”⁷⁶

A *Budapest Bank* ügyben hozott Főtanácsnoki indítvány minderre tekintettel releváns folytatása és további megalapozása a jogalkalmazói tapasztalatra is építő célelemzésnek, amely erősíti a célelemzésre vonatkozó bírósági gyakorlat precedensteremtő jellegét, hasonlóan az amerikai esetjoghoz. Úgy tűnik tehát, hogy a tapasztalat figyelembevételével az első eleme a Bobek által szintetizálni kívánt esetjogi gyakorlatnak.

A célelemzés második lépése és a *quick look rule of reason* teszt között is van néhány megemlíthető hasonlóság. A két tesztípus határai nehezen definiálhatók, biztosan állítható azonban, hogy a *quick look* nem teljes *rule of reason* vizsgálat, a Bobek-féle célelemzés második lépése pedig nem teljes hatáselemzés. Ezen állítást az uniós jog szempontjából erősíti, hogy gazdasági és jogi háttér vizsgálata *Ibáñez Colomo* [2019] szerint egyfajta „standard hatásteszt”, amely megkülönböztetendő a „fokozott”

⁷⁵ T470/13. sz. ügy, *Merck KGaA kontra Bizottság*, EU:T:2016:452, 188. pont; C-67/13. sz. ügy, *Groupement des Cartes Bancaires kontra Bizottság*, EU:C:2014:2204, 51. pont.

⁷⁶ Wahl főtanácsnok indítványa a *Cartes Bancaires* ügyben, EU:C:2014:1958, 78–79. pont.

vagy „erős hatástezttől”, vagyis a tényleges hatáselemzéstől (14. o). Mindegy, hogy *per se* vagy cél szerinti versenykorlátozásról van szó, a gazdasági háttér elemzése mindkét vizsgált rendszerben szükséges. E vizsgálatnak pedig az indokolt mértékben és mélységben kell megtörténnie az amerikai és az uniós gyakorlat szerint is.

Az amerikai versenyjogban a *quick look* teszt a *per se* és a *rule of reason* jogsértések között helyezkedik el. A jogsértések csoportosítása azonban nem három- vagy kétszintű, hanem inkább – amennyiben elfogadjuk az Egyesült Államok legfelsőbb bírósága által több esetben is elfogadott megközelítést (*Hovenkamp* [2018] 123–124. o.) – egy skálára hasonlít, ahol különböző jogsértések eltérő megközelítést követelnek meg. Az Egyesült Államok antitrösztjogára vonatkozóan *Jones* [2006] megállapítja: A bíróságok a dichotómiakénti (vagy akár trichotómiakénti) megközelítéstől elmozdultak egy olyan elemzés irányába, amely rugalmasabb, és alkalmasabb arra, hogy figyelembe vegye az egyedi körülményeket, részleteket és az alapügy logikáját (739. o.).

Hovenkamp [2018] szerint ez különösen így van például azoknál a megállapodásoknál, amelyek nem a versenytársak között, hanem a versenytársak társulásai, szakmai szövetségek vagy más hasonló hálózat tagjai által kötöttek. A problémát az jelenti, hogy az ilyen csoportulások működése és az általuk kidolgozott (ön)szabályozás a legtöbb esetben törvényes; más esetekben viszont a kidolgozott rendelkezések mögött nincs észszerűen elfogadható magyarázat, azok a csoportosulás által követett legitim célok eléréséhez nem feltétlenül szükségesek, és előfordulhat, hogy *per se* versenyellenesek lesznek. E csoportosulások tevékenységének tágabb körű vizsgálatához a *quick look* teszt megfelelő támpontot nyújthat (129. o.).

A fentiek jelentős hasonlóságot mutatnak az uniós gyakorlattal, valamint a Főtanácsnoki Indítvánnyal.⁷⁷ Az *Allianz* és a *Cartes Bancaires* ügyek is vállalkozások társulásait érintették, az érintett szektorok (autójavítás és kötelező gépjármű-biztosítás, bankkártyás fizetések) pedig többoldalúak voltak. Hasonlóan komplikált ezen ügyek tényállási háttere is. A Főtanácsnoki indítvány pontosan ezen tényezőkre utal akkor, amikor kiemeli, hogy a célelemzés második lépésének célja a sajátos jellegzetességek feltárása.

A versenykorlátozó cél/*per se* (illetve *quick look*) jogellenesség – versenykorlátozó hatás/*rule of reason* jogellenesség nem annyira dichotomikus rendszerként, hanem inkább kontinuumként működik, ahol – Bobek szavaival élve – a gazdasági elemzés különböző válfajai között nem típusbeli, hanem mértékbeli a különbség. *Hovenkamp* [2018] az eltérő bizonyítási követelményeket emeli ki: álláspontja szerint a bizonyítási tehernek egy egyértelműbb tényállás esetén a megállapodásban részt vevő vállalat-

⁷⁷ Megjegyzendő, hogy a hasonlóságokra való utalásunk csak a kategóriák éles határvonalának elmosására, azok kontinuumkénti avagy mozgó skálakénti összemosására vonatkozik. Abban nem kívánunk állást foglalni, hogy e kontinuum egy adott pontjának alkalmazása adott ügyben helyénvaló-e. Egy példaként említve nemzetközi szinten is nagy port felvert *Allianz* ügy tanulságait (lásd Nagy [2013b], [2015]).

kozások számára, bonyolultabb ügyekben viszont a versenyhatóságok számára kell nagyobbak lennie. Gyakorlatilag mindkét rendszer felfogható úgy, hogy éles határvonal húzása helyett a bizonyítás mélységének mértékén, illetve a bizonyítási teher telepítésén van a hangsúly, s ebből a szemszögből nézve mindkét rendszer inkább tűnik egy több árnyalatú skálának, mint egymástól élesen elkülönített kategóriák halmazának. Az európai versenyjogi gondolkodásban korábban is felmerült már a jogi tesztek kontinuumkénti megközelítése (*Ibáñez Colomo* [2019] 3–4. o.), Bobek főtanácsnok indítványa – álláspontunk szerint – implicit módon ebbe az irányba mutat.

Mindazonáltal továbbra is fennmarad a kérdés, hogy az uniós jogban a Bobek főtanácsnok által felvázolt elemzési keret érvényesülése miként biztosítható. Az uniós jog egyik legfontosabb különbsége az Egyesült Államokhoz képest a közjogi jogérvényesítés, vagyis az, hogy elsősorban a versenyhatóságok, és nem a bíróságok folytatják le az eljárást. A Bíróság, a Törvényszék, valamint a tagállami bíróságok szerepe a felülvizsgálatra terjed ki. Ugyanakkor e felülvizsgálat korlátozott: a versenyhatóságok hatásköre nem vonható el, ami a Bizottság eljárása esetén azt is jelenti, hogy a Bíróság és a Törvényszék a Bizottság hatáskörébe tartozó bonyolult közgazdasági elemzéseket csak korlátozott módon vizsgálhatja felül. Ez tartalmi szinten csupán a nyilvánvaló mérlegelési hibák feltárásáig terjedő elemzést jelent.⁷⁸ A bonyolultabb megítélésű ügyekben tehát nagyobb hangsúly kerül a versenyhatóságok gazdasági összefüggésekre irányuló vizsgálatára.

Ilyen körülmények között álláspontunk szerint kiemelt hangsúly kerül az ügyféli garanciák betartására a versenyfelügyeleti eljárásokban, ami fontos fegyvert ad a bíróságok kezébe a versenyhatóságok kontrollja során. Mint ahogy Bobek főtanácsnok a *Budapest Bank* ügyben feltett első kérdésre adott válaszában is kifejti,

- ♦ „fogalmi lehetőségként annak az elfogadása, hogy valamely megállapodás a korlátozás mindkét típusát megvalósíthatja, kétségkívül nem mentesíti az illetékes versenyhatóságot azon követelmény alól, hogy először is a korlátozás mindkét típusát illetően adja elő a szükséges bizonyítékokat, másodszor pedig értékelje és a megfelelő jogi kategóriákhoz kapcsolva egyértelműen foglalja rendszerbe ezeket a bizonyítékokat. [...] Aligha lenne elegendő – a határozat ezt követő bírósági felülvizsgálatának szempontjából is –, ha a versenyhatóság határozatában arra szorítkozna, hogy összegyűjti a ténybeli bizonyítékokat és annak megállapítása nélkül, hogy a jogi értékelés szempontjából e bizonyítékokból milyen következtetéseket vont le, pusztán azt sugallná, hogy bizonyos magatartás lehet ilyen és/vagy olyan, és a felülvizsgálat tárgyában eljáró bíróságra hagyja a ténybeli elemek összekapcsolását, valamint a következtetés levonását. Egyszerűen fogalmazva, a vaglyagos jogi dobozok létezése nem ürügy a homályosságra, különösen amikor súlyos közigazgatási szankciók kiszabására kerül sor.”⁷⁹

⁷⁸ Ld. pl. C-42/84. sz. ügy, *Remia kontra Bizottság*, EU:C:1985:327, 34. pont.

⁷⁹ *Főtanácsnoki indítvány*, 29–30. pont.

A világos, indokolt, okszerű, továbbá egyértelmű rendelkezést tartalmazó hatósági döntéshez való jog az eljárás alá vont vállalkozások egyik legfontosabb jogosultsága. Következésképpen, amennyiben a Főtanácsnoki indítvány által kidolgozott célelemzés szélesebb recepcióra kerül, ezen elvárás a korábbiakhoz képest is hangsúlyosabb szerephez juthat az uniós versenyjogi ügyekben.

IRODALOM

- AMERICAN NEEDLE... [2010]: American Needle, Inc. v. National Football League. Harvard Law Review. Vol. 124. No. 179. 400–410. o. https://harvardlawreview.org/wp-content/uploads/pdfs/vol_12401american_needle_inc_v_national_football_league.pdf
- AREEDA, P. E. [1986]: Antitrust Law. Little Brown, Boston.
- AREEDA, P. E.–HOVENKAMP, H. J. [2017]: Antitrust Law: An Analysis of Antitrust Principles and Their Application. 4. kiadás.
- CARRIER, M. A. [2009]: The Rule of Reason: An Empirical Update for the 21st Century. Geo. Mason Law Review, Vol. 16. No. 4. 827–837. o.
- DÖMÖTÖRFY BORBÁLA TÜNDE [2015]: Értéktáruházással járó szabadalmivita-rendezés a gyógyszeriparban: „ésszerűség” kontra cél szerinti versenykorlátozás? Versenytükör, 11. évf. 1. sz. 4–12. o.
- ECONOMIST [2018]: America’s antitrust apparatus prepares to act against big tech [Schm-peter]. The Economist, április 26. <https://www.economist.com/business/2018/04/26/americas-antitrust-apparatus-prepares-to-act-against-big-tech>.
- EZRACHI, A.–STUCKE, M. E. [2017]: Artificial Intelligence & Collusion: When Computers Inhibit Competition. University of Illinois Law Review, No. 5. 1775–1810. o.
- GALLASCH, S. [2015]: Activating Actavis in Europe – the Proposal of a „Structured Effects Based” Analysis for Pay for Delay Settlements. CCP Working Paper, No. 3. <http://competitionpolicy.ac.uk/documents/8158338/8368036/CCP+Working+Paper+15-3.pdf>.
- GAVIL, A. I. [2012]: Moving beyond caricature and characterization: The Modern Rule of Reason in Practice. Southern California Law Review, Vol. 85. No. 3. 733–783. o. <https://southerncalifornialawreview.com/2012/03/10/moving-beyond-caricature-and-characterization-the-modern-rule-of-reason-in-practice-article-by-andrew-i-gavil/>.
- HEMPHILL, C. S. [2010]: Collusive and Exclusive Settlements of Intellectual Property Litigation. Columbia Law School Working Paper, No. 384. 684–709. o. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1718515.
- HOVENKAMP, H. J. [2014]: Anticompetitive Patent Settlements and the Supreme Court’s Actavis Decision. Minnesota Journal of Law, Science and Technology, Vol. 15. No. 1. 3–30. o. <https://scholarship.law.umn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1052&context=mjlst>.
- HOVENKAMP, H. J. [2018]: The Rule of Reason. Faculty Scholarship at Penn Law, https://scholarship.law.upenn.edu/faculty_scholarship/1778.
- IBÁÑEZ COLOMO, P. [2016]: Chillin’ Competition. GC Judgment in Case T-472/13, Lundbeck v Commission: on patents and Schrödinger’s cat. <https://chillingcompetition.com/2016/09/13/gc-judgment-in-case-t-47213-lundbeck-v-commission-on-patents-and-schrodingers-cat>.

- IBÁÑEZ COLOMO, P. [2019]: Legal Tests in EU Competition Law: Taxonomy and Operation. *Journal of European Competition Law & Practice*, Vol. 10. No. 7. 424–438. o., <https://doi.org/10.1093/jeclap/lpz045>.
- IBÁÑEZ COLOMBO, P.–LAMADRID, A. [2016]: On the notion of restriction of competition: what we know and what we don't know we know. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2849831.
- JONES, A. [2006]: Analysis of agreements under U.S. and EC antitrust law – Convergence or divergence? *The Antitrust Bulletin*. Vol. 51. No. 4. 691–811. o.
- KILLICK, J. [2016]: Patent settlements as by object restrictions: a European approach, but is it the right one? http://awa2016.concurrences.com/IMG/pdf/patent_settlements_as_by_object_restrictions_-_2015.pdf.
- KOMOSSA, J.-P. [2013]: Allianz Hungária. *Journal of European Competition Law and Practice*, Vol. 4. No. 5. 417–419. o.
- MARKHAM, J. W. [2012]: Sailing A Sea Of Doubt: A Critique of the Rule of Reason in U.S. Antitrust Law. *Fordham Journal of Corporate & Financial Law*, Vol. 17. No. 2. 591–664. o.
- NAGY CSONGOR ISTVÁN [2013a]: EU and US Competition Law: Divided in Unity? Ashgate, Abingdon.
- NAGY CSONGOR ISTVÁN [2013b]: The Distinction between Anti-Competitive Object and Effect after Allianz: The End of Coherence in Competition Analysis? *World Competition: Law and Economics Review*, Vol. 36. No. 4. <https://ssrn.com/abstract=2447630>.
- NAGY CSONGOR ISTVÁN [2015]: The New Concept of Anti-Competitive Object: A Loose Cannon in EU Competition Law. *European Competition Law Review*, Vol. 36, No. 4, pp. 154–159. o. <https://ssrn.com/abstract=2740692>.
- NAGY CSONGOR ISTVÁN [2016]: Állítsátok meg Leviatánt! A „versenyellenes” cél új fogalma a versenyjogban. Megjelent: *Valentiny Pál–Kiss Ferenc László–Nagy Csongor István* (szerk.): *Verseny és Szabályozás*, 2016. MTA KRTK, Budapest, 163–194. o. <http://econ.core.hu/file/download/vesz2016/allitsatokmeg.pdf>.
- NAGY CSONGOR ISTVÁN [2019]: Anticompetitive object/effect: An overview of EU and national case law. *e-Competitions Bulletin Anticompetitive object/effect*, No. 91905. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3470689.
- OLIVER, G. D. [2010]: Of Tenors, Real Estate Brokers And Golf Clubs: A Quick Look at Truncated Rule of Reason Analysis. *Antitrust Magazine*, Volume 24. No. 2. <https://www.jonesday.com/-/media/files/publications/2010/05/of-tenors-real-estate-brokers-and-golf-clubs-a-qu/files/oliver/fileattachment/oliver.pdf>.
- SOKOL, D. D. [2015]: Tensions between Antitrust and Industrial Policy. *George Mason Law Review*, Vol. 22. 1247–1268. o. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2590266##.
- SZILÁGYI PÁL [2007]: A közösségi versenypolitika (antitröszt jog) ötven éve. *Iustum Aequum Salutare*, 3. évf. 4. sz. 145–164. o.
- TÓTH TIHAMÉR [2018]: A 60 éves Római Szerződés versenyjogi rendelkezései: Ami változott, ami nem, s ami kimaradt. *Iustum Aequum Salutare*, 14. évf. 2. sz. 57–75. o.
- VALENTINY PÁL [2019]: Közgazdaságtan a jogalkalmazásban. *Közgazdasági Szemle*, 61. évf. 2. sz. 134–162. o. <http://dx.doi.org/10.18414/KSZ.2019.2.134>.
- WALLER, W. S. [2009]: Justice Stevens and the Rule of Reason. *SMU Law Review*, Vol. 62. No. 2. 693–724 o.
- WHISH, R. [2010]: *Versenyjog*. HVG-Orac, Budapest.
- WHISH, R.–BAILEY, D. [2010]: *Competition Law*. 8. kiadás, Oxford University Press.